

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

İtalya Seyahati

Arkadya'da Bile Varım!

Italienische Reise
Auch ich in Arkadien!

ÇEVİREN *Gürsel Aytaç*

THOMAS P. SAINÉ'İN ÖNSÖZÜ VE
ROBERTO M. DAINOTTO'NUN SONSÖZÜYLE

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE 28 Ağustos 1749'da avukat Johann Caspar Goethe ile varlıklı ve tanınmış bir aileden gelen Catharina Elizabeth Textor'un ilk çocuğu olarak Frankfurt am Main'da doğdu. Dört kardeşinden sadece kendisinden birkaç yaş küçük olan Cornelia hayatta kalacaktı. Babasından ve özel öğretmeninden aldığı eğitimle Goethe Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Latince, Yunanca gibi yabancı dillerin yanı sıra bilim, din, edebiyat, resim, çello ve piyano, binicilik, eskrim ve dans da öğrendi. 1765'te babasının isteği üzerine Leipzig'de hukuk okumaya başladı. Ancak hukuk derslerine devam etmek yerine şiirle ilgilendi ve bu alanda dersler aldı. 1768 yılı Haziran ayında ağır şekilde hastalanınca Leipzig'den ayrılmak zorunda kaldı. Uzun nekahet döneminde, daha sonra *Faust*'ta da başvuracağı mistik konularla ilgilenmeye başladı ve ilk tiyatro eseri olan *Die Mitschuldigen* (Suç Ortakları) komedisini yazdı. 1870'te sağlığına kavuşunca hukuk eğitimine geri döndü ve yüksek takdir derecesiyle doktora unvanını aldı. Bu dönemde "Urfaust" adımı verdiği ve daha sonra "Faust" adını alacak eserine başladı. Yirmi iki yaşında Frankfurt'a geri döndü ve burada kendi yazıhanesini açarak dört yıl boyunca avukatlık yaptı, bir yandan da Ortaçağ sanatının etkisini taşıyan *Götz von Berlichingen* adlı oyunu yazdı ve bu oyun "Sturm und Drang" (Fırtına ve Coşku) döneminin temelini oluşturan eserlerden oldu. Arkadaşının nişanlısı Charlotte Buff'a duyduğu aşkın ve yaşadıklarının etkisiyle *Genç Werther'in Acıları* adlı romanını yazdı ve bu kitap sayesinde bir anda şöhrete kavuştu. 1775'te politika ile ilgilenmeye başladı ve Weimar Düktü'nün özel danışmanlığı, ardından bayındırlık ve maliye bakanlığı gibi görevlerde bulundu. Bu dönemde "Iphigenie Tauris'te" trajedisinin ilk düzyazı özeti ile birlikte "Egmont" ve "Tasso" oyunlarını yazdı. 1786-1788 yılları arasında yaptığı İtalya gezisini "yeniden doğuş" olarak niteleyen Goethe, dönüşünde sanat anlayışında klasisizme geçti ve bu geçiş Alman edebiyatında da klasisizme geçiş olarak kabul edildi. 1789'da daha sonra evleneceği Christiane Vulpius ile tanıştı, aynı yıl oğlu Karl August dünyaya geldi. 1791'de Jena Üniversitesi'nde ve Weimar Saray Tiyatrosu'nda görev aldı ve Friedrich Schiller ile tanıştı. İkili birlikte antik döneme yönelerek Weimar Klasik dönem edebiyatını geliştirdiler. *Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları* ve *Unterhaltung deutscher Ausgewanderten* (Alman Göçmenlerin Sohbetleri), Schiller'in eleştirileri ile şekillenmiştir. Goethe, Fransız Devrimi'nin etkisiyle *Der Groß-Cophta* (Büyük Cophta), *Der Bürgergeneral*'i (Yurttaş General) yazdı. Son romanı *Gönül Yakınlıkları*'nı 1807'de tamamladı ve 1809 yılında otobiyografisi *Yaşamımdan Şiir ve Hakikat*'i yazmaya başladı. Bu yıllarda Yakın Doğu ile ilgilenmeye başladı, Arapça ve Farsça öğrendi ve *Kuran-ı Kerim*'i hatmetti. En önemli eserlerinden *Faust*'un ilk bölümünü 1808'de, ikinci bölümünü 1832'de ölümünden kısa bir süre önce bitirebildi. 22 Mart 1832'de kalp krizi sonucu hayatını kaybetti. Geride renk teorisi, yer bilimi, madencilik, botanik ve osteoloji konularında kitaplar bıraktı. Cenazesi Frankfurt'ta Friedrich Schiller'in yanına defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER	7
KRONOLOJİ	13
ÖNSÖZ	
<i>İTALYA SEYAHATI</i> / THOMAS S. PAINE.....	25

İtalya Seyahati

<i>Karlsbad'dan Brenner'e</i>	35
<i>Brenner'den Verona'ya Kadar</i>	49
<i>Venedik'e Kadar Verona</i>	65
<i>Venedik</i>	87
<i>Ferrara'dan Roma'ya</i>	121
<i>Roma</i>	145
<i>Napoli</i>	197

Sicilya 241

Napoli 329

SONSÖZ

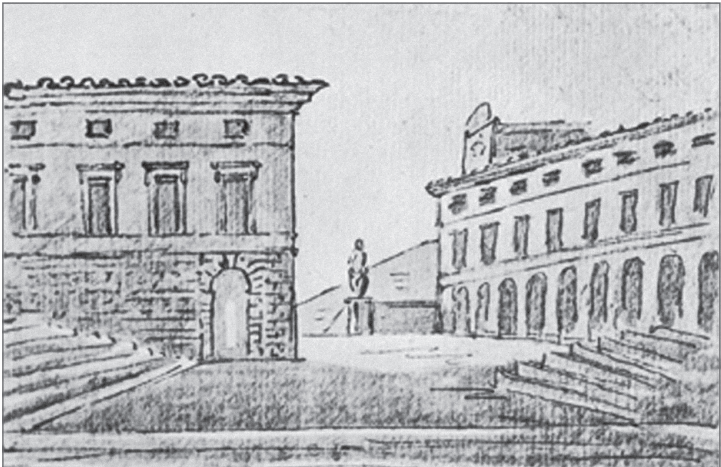
GOETHE'NİN BAVULU / ROBERTO M. DAINOTTO 355

Dritter Briefwechsel.

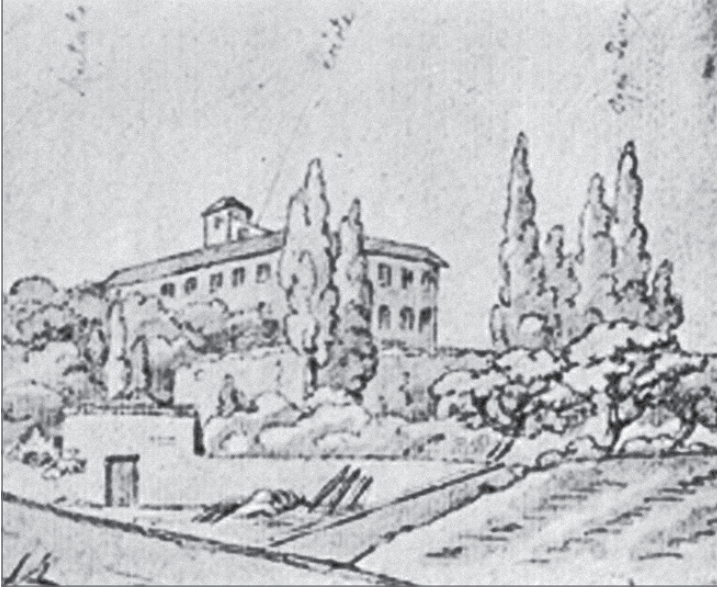
Auch, Hoffmann, Göttingen.

Das ist ein sehr schönes Gedicht.
 Hoffmann hat dir ein sehr schönes
 Gedicht geschrieben und ich bin
 mit diesem Gedichte sehr zufrieden.
 Hoffmann hat dir ein sehr schönes
 Gedicht geschrieben und ich bin
 mit diesem Gedichte sehr zufrieden.
 Hoffmann hat dir ein sehr schönes
 Gedicht geschrieben und ich bin
 mit diesem Gedichte sehr zufrieden.
 Hoffmann hat dir ein sehr schönes
 Gedicht geschrieben und ich bin
 mit diesem Gedichte sehr zufrieden.

İtalya Seyahati'nin el yazmasından bir sayfa (1787).

Johann Wolfgang von Goethe'nin İtalya seyahatinde yaptığı çizim: Roma'daki Kapitol (1787).

Johann Wolfgang von Goethe'nin İtalya seyahatinde yaptığı çizimler:
Roma'daki Borghese ve Medici Villaları (1787).

Karlsbad'dan Brenner'e

3 Eylül 1786.

Erkenden, saat üçte Karlsbad'dan gizlice kaçtım, çünkü aksi halde beni bırakmazlardı. Doğum günüm 28 Ağustos'u çok nazik biçimde kutlamak isteyen insanların beni burada tutmaya bu nedenle hakkı vardı; yoksa burada daha fazla durulmazdı. Tek başıma, yanıma yalnız bir palto, bavul ve porsuk derisi bir sırt çantası alarak, kendimi bir posta arabasına atıp saat yedi buçukta güzel, sessiz, sisli bir sabah vakti Zwota'ya ulaştım. Yukarıdaki bulutlar ince uzun ve pamuksu, aşağıdakiler yoğundu. Bu bana iyi bir işaret gibi geldi. Ümidim, böyle berbat bir yazdan sonra iyi bir sonbaharın tadını çıkarmaktı. Saat on ikide, sıcak güneşli bir havada Eger'deydim ve şimdi aklıma geldi ki bu yerin yüksekliği, benim atalarımın şehriyle aynıdır. Bir kez daha güneşli bir havada ellinci enlemde öğlen yemeğine oturacağımı düşünerek sevindim.

Bavyera'da insanın karşısına hemen Waldassen Manastırı çıkıyor – bir zamanlar başka insanlardan daha kurnaz olan din adamlarının muazzam gayrimenkulleri. Bu, çukurda demeyelim ama bir düzlükte, etrafı sevimli yumuşak tepelerle çevrili güzel bir çayırılıkta bulunuyor. Bu manastırın memleketin dört

bir yanında da mülkleri var. Zemin, ayrıştırılmış arduaz. Bu tür dağlık arazide bulunan ve dağılmadığı gibi ayrışmayan kuvars, bölgeyi yumuşak ve oldukça verimli kılıyor. Bölge, Tirschenreuth'a kadar yükselmeye devam ediyor. Sular insanın karşısına, Eger'e ve Elbe'ye doğru akıyor. Tirschenreuth'dan itibaren artık güneye iniliyor ve sular Tuna'ya akıyor. En küçük akıntıyı inceledim mi nereye doğru aktığını, hangi nehir bölgesine ait olduğunu çabucak anlıyorum. İnsan o zaman, tamamını göremediği bölgelerde bile dağlarla vadiler arasındaki ilişkiyi düşünerek buluyor. Düşünülen yerden önce o kadar mükemmel bir granit kumlu yol başlıyor ki, daha mükemmeli düşünülemez. Çünkü ayrışmış granit, çakıl ve balçıktan oluştuğu için aynı zamanda sağlam bir zeminle yolu dümdüz yapacak güzel bir bağlayıcı madde ortaya çıkıyor. İçinden geçtiği bölge bir o kadar kötü görünüyor: Aynı şekilde granit kumu, düz, yosunlu ve o güzel yol bir o kadar daha arzu edilir. Bugün aynı zamanda bölge de yokuş aşağı olduğundan ve Bohemya dönemeçlerine doğru tamamen değiştiğinden, inanılmaz bir hızla uzaklaşıyor. Yanımdaki broşürde çeşitli istasyonların adları var. Yeter. Ertesi sabah on civarı Regensburg'daydım, yani otuz bir saatte yarım mil yol almıştım. Gün ağarmaya başladığında Schwanendorf ile Regenstauf arasında bulunuyordum ve tarlaların iyileştğini fark ediyordum. Artık dağların çözülmesi yoktu; tersine, kabartılmış, karıştırılmış topraktı. Üzerine düşen yağmur, en eski zamanlarda Tuna'dan gelgitlerle bütün vadileri etkilemiş. Bunlar şu anda sularını o tarafa döküyorlar ve böylece de üzerinde tarımın dayandığı bu doğal polder ortaya çıkıyor. Bu bilgi, yakındaki bütün büyücek ve küçücek nehirler için geçerlidir ve gözlemleyici bu ipucuyla ekime elverişli her zemini çabucak teşhis edebilir.

Regensburg'un konumu gayet güzel. Bu bölgenin bir şehri cazibesine alması gerekirdi; din adamları da iyi düşünmüşler. Şehrin çevresindeki bütün tarlalar onların; şehirde ise kilisenin karşısında kilise, vakfın karşısında vakıf var. Tuna bana eski Main'i hatırlatıyor. Frankfurt'da nehir ve köprü'nün daha çok itibarı vardır; burada ise karşıdaki şehir bunu sırayla usu-

lünce kullanıyor. Ben hemen öğrencilerin yıllık temsillerinin verildiği Cizvit toplantısına katıldım. Burada operanın sonunu ve trajedinin başını seyrettim. Öğrenciler, yetişmekte olan bir meraklı topluluğundan daha kötü oynamadılar ve kostümleri güzel, hatta muhteşemdi. Bu resmî sunum da beni Cizvitlerin akıllılıklarına yeniden inandırdı. Herhangi bir şekilde etki edebilecek hiçbir şeyi göz ardı etmiyorlar ve bunu aşkla ve dikkatle kullanmayı biliyorlardı. Buradaki akıllılık, genel olarak anlaşıldığı anlamda değil, meseleden zevk alma, hayatın içinden fıskıran bir zevk ve keyif paylaşımı. Bu büyük din adamları topluluğu, aralarında nasıl orgculara, ahşap oymacılara ve varak ustalarına sahipse, aynı şekilde şüphesiz tiyatroyu bilgi ve merakla benimseyen ve uygun ihtişamla kendi kiliselerini ödüllendirenleri de var ve bu ileri görüşlü adamlar doğru dürüst bir tiyatroyla dünyevi duyusallığa hâkim oluyorlar.

Bugün kırk dokuzuncu enlemde yazıyorum. İyi gibi görünüyor. Sabah serindi ve burada da nemden ve yazın soğuşundan şikâyet ediyorlar; ama hoş, ılıman bir güne dönüştü. Büyük bir nehrin getirdiği o mülayim hava çok özel bir şey. Meyve öyle değil. İyi armutlar yedim, ama üzümü ve inciri özlüyorum.

Cizvitlerin davranışlarına ve kimliklerine tutuldu gözlemlerim. Kiliselerin, kulelerin, binaların bütün insanlarda içten saygı uyandıran bir büyüklüğü ve bütünlüğü var. Süsleme olarak altın, gümüş, metal, perdahlanmış taşlar öylesine ihtişam ve zenginlikle işlenmiş ki, her sınıftan yoksulların ister istemez gözleri kamaşıyor. Orada burada insanların çoğunu barıştıracak ve cezbedecek zevksiz şeyler de yok değil. Bu, genel olarak Katolik ayinlerinin dış özelliğidir; ama hiçbir yerde Cizvitlerde olduğu gibi böylesine akıl, beceri ve tutarlılıkla yürütüldüğünü görmedim. Burada her şey birbiriyle tutarlı; öyle ki öbür mezheplerin din adamları gibi eski köhneleşmiş ibadeti sürdürmüyorlar, tersine zamanın ruhuna uygun süs ve ihtişamla onu yeniden destekliyorlar.

Görünüşüyle ölüye benzeyen, ama aslında daha eski, en eski, hatta porfi tarzı sayılması gereken tuhaf bir taştan eserler çı-

karılıyor. Bu, kuvarsla iyice karışık, deliklidir ve içinde sağlam jasperden büyük lekeler bulunuyor ki, bunlar da yine küçük, yuvarlak Brekzi tarzı lekeler taşıyor. Bir parçası iyice fazla yapıcı ve hoş, ama taşın kendisi fazla sabit ve ben, bu seyahatte taşları yanımda sürüklememeye yemin ettim.

Münih, 6 Eylül.

Beş Eylül öğlen saat yarımında Regensburg'dan ayrıldım. Abach'da Tuna'nın kalker kayalarda parçalandığı Saal'a kadar güzel bir bölge var. Harz'daki Osteroda yakınlarındaki gibi bir kalker bu; yoğun, ama bütünüyle delikli. Akşam saat altıda Münih'teydim ve on iki saat gezindikten sonra yalnızca pek az şey not etmek istiyorum. Resim galerisinde kendimi iyi hissetmedim; gözlerimi her şeyden önce tablolara yeniden alıştırmam gerekiyor. Rubens'in Luxemburg galerisindeki eskizlerinden çok zevk aldım.

Burada değerli bir oyuncak, Traya sütununun bir modeli duruyor. Zemin lacivert taşı, figürler altın kaplama. Ne de olsa epay bir emek. Seyretmesi de hoş.

Antik eserler salonunda gözlerimin bu nesnelere alışık olmadığımı açıkça fark ettim, bu yüzden oyalanmak ve zaman geçirmek istemedim. Nedendir bilmem ama birçoğu bana hiç hitap etmedi. Bir Drusus, dikkatimi çekti, iki Antonin hoşuma gitti ve birkaçı daha. Eserler genel olarak iyi yerleştirilmemiş, acaba hemen düzenlemek isteseler ve salon ya da daha ziyade kubbe, eğer biraz daha temiz tutulup daha iyi korunsa, iyi görünmez mi? Taş koleksiyonunda Tirol'ün güzel şeylerini buldum; bunların küçük örneklerini biliyorum, hatta bende var.

Turfanda oldukları için zamanından önce lezzetlenmiş incirler taşıyan bir kadın çıktı karşıma. Ama genel olarak meyve kırk sekizinci enlemden pek iyi değildir. Burada soğuktan ve nemden çok şikâyet ediyorlar. Yağmur sayılabilecek bir sis beni Münih önlerinde yakaladı. Gün boyu rüzgâr Tirol dağlarından çok soğuk esti. Kuleden aşağıya baktığımda o taraf kapa-

lıydı ve bulutlar bütün gökyüzünü kaplamıştı. Şimdi güneş batarken henüz benim penceremin önündeki eski kulenin yanında parılıyor. Kusura bakmayın, rüzgâr ve havaya çok dikkat ederim: Gemici gibi karada seyahat eden kimse de bu iki şeye tâbidir ve eğer yaban ellerdeki sonbaharım bizdeki yaz gibi kötü olacak olursa yazıktır.

Şimdi doğruca Innsbruck'a. Ruhumda neredeyse fazla eskiyen o tek düşünceyi uygulamak için sağımda solumda neleri feda etmiyorum ki!

Mittenwald, 7 Eylül, akşam.

Sanırım koruyucu meleğim inancıma amin dedi, ben de ona beni böyle güzel bir günde buraya getirdiği için şükrediyorum. Arabacı neşeli bir haykırıyla bunun bütün yazın ilk güzel gününü olduğunu söyledi. Böyle devam edeceğine ilişkin sessiz batıl inancımı koruyorum. Ama yine havadan ve bulutlardan söz etmemi dostlarım bağışlasın.

Saat beşte Münih'ten yola çıktığımda gökyüzü aydınlanmıştı. Tirol Dağları'nda bulutlar kocaman yığınlar halinde kıpırdamadan duruyordu. Aşağı bölgelerde de hareket etmiyorlardı. Yol, aşağıda İsar Nehri'nin görüldüğü tepelerde kıyıya toplanmış çakıl kümeleri üstünden ilerliyordu. Bazı granit artıkları arasında Knebel'e borçlu olduğum kıymetli parçaların kardeşlerini ve akrabalarını buldum.

Nehrin ve çayırın sisi bir süre dayandı, sonunda bunlar da yok oldu. Saatler boyu göz alabildiğine hayal edilebilecek çakıl tepeler arasında yağmur deresinin yatağındaki gibi en güzel, en verimli toprak! Şimdi tekrar İsar kıyısına gitmek gerek. Orada çakıl tepelerinin bir kesiti ve yamacı görünür, herhalde yüz eli ayak yüksekliğinde. Wolfrathshausen'a vardım ve kırk sekizinci enleme ulaştım. Güneş fena halde yakıyordu ve güzel havaya hiç kimsenin güveni yoktu, geçmekte olan yılın kötülüğüne söyleniyorlar, yüce Tanrı'nın yardıma hiç niyeti olmayışına dövünüyorlardı.

Benim içinse yeni bir dünyanın kapıları açılıyordu. Gittikçe gelişen dağlara yaklaşıyordum.

Benediktbeuern şahane bir yerde ve insanı ilk bakışta şaşırtıyor. Verimli tarlalarda enine boyuna beyaz bir bina ve arkada geniş yüksek bir kaya sırtı. Şimdi yol yukarı Kochelsee'ye doğru gidiyor; daha yukarı dağlara, Walchensee'ye. Burada ilk karlı zirvelere selam verdim ve karlı dağlara bu kadar yaklaşmış olmanın hayretiyle anladım ki, bu bölgelerde dün gök gürelemiş, şimşekler çakmış ve dağlara kar yağmış. Bu hava belirtilerinden daha iyi havalar konusunda ümitli olmak ve bu ilk karla atmosferin değişeceğini beklemek istiyor insan. Çevremdeki kayaların hepsi, henüz taşlaşmamış, en eskisinden kalker. Bu kalker dağlar, dev gibi ve sürekli sıralar halinde Dalmaçya'dan Sankt Gotthard'a ve daha da uzaklara devam ediyor. Hacquet bu sıra dağların büyük bir kısmında dolaşmıştır. Bunlar kuvarslı ve bol killi en eski dağlara yaslanıyor.

Walchensee'ye saat dört buçukta vardım. Buradan yarım saat kadar önce hoş bir macera yaşadım: On bir yaşında kızıyla beraber, bir arp çalgıcısı önüme çıktı ve çocuğu arabama almamı rica etti. Adam çalgısını taşımaya devam etti, kız ise büyük, yeni bir kutuyu ayaklarımın dibine özenle yerleştirdi. Uslu, mektep görmüş bir mahluk, dünyada epey dolaşmış. Maria-Einsiedel'e annesiyle yayan ziyarete gitmiş, babasıyla ikisi, anne ölüp de yeminini yerine getirmeyince şimdi St. Jago de Compostella'ya uzun bir seyahate başlamak istiyorlarmış. Kız diyordu ki, Tanrı'nın annesine ne kadar ibadet edilse azdı. Büyük bir yangından sonra bir evin bütünüyle yanıp kül olduğunu ve kapının üzerinde bir camın altındaki Hz. Meryem resminin camla birlikte zarar görmeden durduğunu bizzat görmüş, ki bu düpedüz mucizeymiş. Bütün seyahatlerini yayan yaparmış, en son Münih'te Kurfürst'ün önünde çalmış ve tam yirmi bir saraylıya dinletmiş. Beni gayet iyi oyaladı. Zarif iri gözler, bazen biraz yukarı doğru kırışan inatçı bir alın. Konuşurken hoş ve doğaldı, özellikle de çocuk gibi yüksek sesle gülerken; buna karşılık sustuğunda sanki bir şeyi anlamlandırmak istiyordu ve üst dudağıyla yüzüne mahcup bir hava veriyordu. Onunla çok şey

konuştum, her yeri biliyordu ve her şeye dikkat etmişti. Mesele bir keresinde bana bu ne ağacı diye sordu. Bütün seyahatim boyunca ilk defa karşılaştığım güzel, büyük bir akça ağacı bu. Kız onu hemen fark etmişti ve artık bu ağacı da sık sık karşısına çıktığı için ayırt edebileceğine seviniyordu. Bozen'a fuara gidiyormuş, belki ben de oraya gidermişim. Benimle orada karşılaşırna ona bir şey almalıymışım, ben de söz verdim. Orada yeni başlığımı da giymek istiyordu, Münih'te kendi kazancıyla yaptırdığı başlığı. Bunu bana önceden gösterecekti. Derken o kutuyu açtı, ben de bu zengin işlemeli, güzel bağcıklı başlığa onunla birlikte sevinmeliydim.

Başka hoş bir haber karşısında da aynı şekilde birlikte sevindik. Bana havanın iyi olacağına dair teminat verdi. Onlar barometrelerini yanlarında taşırlarmış ve barometreleri arpleriymiş. Arpin üst perde telleri tizse, hava iyi olacak demekmiş. Bugün de böyleymiş. Bu hayır alametini benimsedim ve keyfimiz yerinde, yakında görüşmek umuduyla ayrıldık.

Brenner Geçidinde, 8 Eylül, akşam.

Buraya gelince tam istediğim gibi sessiz ve sakin bir dinlenme yerine varmış oldum. Bu, insanın yıllarca hatırlamaktan zevk alabileceği bir gündü. Saat altıda Mittenwald'dan ayrıldım; şiddetli bir rüzgâr berrak gökyüzünü tamamen temizliyordu. Benzerine ancak şubatın rastlanabilen bir soğuk vardı. Ne var ki yükselen güneşin parlaklığında bu karanlık, çamlarla örtülü ön planlar, gri kalker kayalar, aralarında ve arkalarında koyu bir gök mavisi üzerinde karlı zirveler! Bunlar şahane, hep değişen tabloları.

Scharnitz yakınından Tirol'e varılıyor. Sınır, vadiyi sınırlayan ve dağlara bağlanan bir setle kapatılmış. İyi görünüyor: Bir yandan kaya sabitlenmiş, öte yandan dikey olarak yukarı yükseliyor. Seefeld'den başlayarak yol gittikçe ilginçleşiyor ve şimdiye kadar Benediktbeuern'den beri bir tepeden ötekine yokuş yukarı çıkılırken ve bütün sular İsar bölgesine bakarken, şim-

di bir yamaçtan Inn Vadisi'ne bakılıyor ve Inzingen önümüzde uzanıyor. Güneş yukarıda ve sıcak, kıyafetimi hafifletmem gerekiyor; günün değişken hava şartlarında bunu sık sık yapıyorum.

Zirl'den Inn Vadisi'ne iniliyor. Görünüm, tasvir edilemeyecek kadar güzel ve buram buram güneş rayihası manzarayı muhteşem yapıyordu. Arabacı benim istediğimden daha hızlıydı: Şimdiye kadar hiç ayin dinlememiş, Innsbruck'ta dinlemek istiyordu. Meryem Günü olduğundan, ayin daha da huşu dolu olacaktı. Şimdi de Inn'den aşağı doğru, Martinswand'ın dik inen dev bir kalker duvarın önünden tıkrıtuyla ilerliyordu. Kayser Maximilien'in tırmandığı söylenen yere ben yardımsız çıkmaya herhalde cesaret ederdim, her ne kadar bu, gözü kara bir teşebbüs olsa da.

Innsbruck, geniş ve zengin bir vadide, yüksek kayalar ve dağların arasında muhteşem bir şekilde uzanıyor. Önce orada kalmak istedim, ama rahat edemedim. Otelcinin oğlu, sevimli sırkla kısa bir süre eğlendim. İşte benim tiplerim böyle zaman zaman karşıma çıkıyor. Meryem'in doğumunu kutlamak için her şey temizlenmiş. Sağlıklı ve varlıklı halk, kümeler halinde Wille'e gidiyordu. Burası şehirden dağlık bölgeye on beş dakikalık uzaklıkta bir kutsal ibadet yeri. Saat ikide, benim tekerlekli arabam bu canlı, renkli kalabalığı yardığında her şey şen ve yolundaydı.

Innsbruck'tan bu tarafa yol güzelleştikçe güzelleşiyordu. En iyi yollarda, suyu Inn'e gönderen ve sayısız değişik manzara sunan bir dağ geçidinden yukarı çıkılıyor. Yol en sarp kayanın yanından ilerlerken, hatta kayanın içine oyulmuşken karşı tarafın hafif meyilli olduğu fark ediliyordu, öyle ki orada harika tarım yapılabilirdi. Hepsi beyaz badanalı köyler, evler, kulübeler, tarlalarla çalıların arasında! Az sonra tümü değişiyor; kullanılabilir toprak, çayır oluyor ve sonra da dik bir yamaçta kayboluyor.

Dünyanın yaratılışı teorim için bazı keşiflerim oldu, ama bunlar çok yeni ve beklenmedik değillerdi. Aynı zamanda çok hayal kurdum, uzun zamandır sözünü ettiğim, kendi içimde dolaşan ve tabiattaki herkese anlatamadığım modelin hayali.

Şimdi hava karardıkça kararıyor, şeyler tek tek seçilmiyor, kitleler gittikçe büyüyor, muazzamlaşıyordu; sonunda her şey önümde derin gizli bir tablo gibi hareket edince, birdenbire yine yüksek karlı zirvelerin ay ışığıyla parladığını gördüm ve sabahın, içinde benim güneyle kuzeyin sınırında sıkışıp kaldığım bu kaya yarığını aydınlatmasını bekledim.

Buraya hava hakkında birkaç not ekleyeceğim; hava, belki pek çok gözlemimi ona borçlu olduğum için bana iyi geldi. Düzlukte insan havanın iyi ya da kötü olacağını önceden fark etmiyor ama dağda hava iyileşirken ya da kötüleşirken bunu birebir yaşıyor. Seyahatte, avda, gezide, günlerce gecelerce dağ ormanlarında, kayalar arasında bulunduğum zamanlar çok yaşadım; o anda içimde bir kuruntu belirdi, bunu bir şey sandığımdan değil, ama kafamdan atamıyorum, nasıl ki insan kuruntulardan kurtulamazsa öyle. Sanki geçmiş gibi onu her yerde görüyor onu anlatmak istiyorum, dostlarımla hoşgörüsünü defalarca sınavdım zira.

Dağları yakından ya da uzaktan seyrettiğimizde, zirvelerini kâh güneş ışığında parlarken kâh sislerle çevrilmiş gördüğümüzde, fırtınalı bulutlarla sarılmış, yağmurla kırbaçlanmış, karla kaplanmış olduklarında, bunu havaya bağlarız, çünkü onun hareketlerini ve değişimlerini gayet iyi görür ve algılarız. Buna karşılık dağlar, eski halleriyle bizim dış duyumuzun önünde hareket etmeden öylece durur. Donup kalmış oldukları için onları cansız sayarız. Ama ben, havada kendini gösteren değişiklikleri büyük ölçüde onların sessiz, gizli bir iç etkisine bağlamaktan uzun zamandır kendimi alamıyorum. Çünkü inanıyorum ki yeryüzü kütesinin tümü, dolayısıyla kendini gösteren asıl kitleler de sürekli, hep aynı çekim gücünü göstermiyor, bu çekim gücü kendini belli bir hareketlilikle gösteriyor, öyle ki gerekli, tesadüfi iç nedenlerle belki de tesadüfi dış sebeplerle azalıp çoğalıyor. İsterse başka bütün deneyler, bu salınımı ortaya koymakta fazla sınırlı ve gelişmemiş olsun, hava bizi o sessiz etkilerden haberdar edecek kadar hassas ve sonsuzdur. O çekim gücü azıcık azaldı mı havanın bu azalan yoğunluğu, bu azalan esnekliği bize bu etkiyi hissettirir. Atmosfer, için-

deki kimyasal ve mekanik olarak dağılmış olan nemi artık kaldıramaz, bulutlar aşağı iner, yağmurlar yağar ve yağmur selleri karaya doğru çekilir. Ama dağlar yoğunluğunu artırdı mı, o zaman havanın esnekliği yerine gelir ve iki önemli fenomen oluşur. Bir kere, dağlar muazzam bulut kitlesini kendi çevrelerine toplar, onu üzerlerinde ikinci bir zirve gibi sabit ve yoğun tutar, ta ki elektrik güçlerinin iç mücadelesiyle gök gürültüsü, sis ve yağmur olarak aşağıya inene kadar, o zaman geri kalan şeye şimdi yine daha çok su tutan çözülme ve işleme gücüne ulaşan esnek hava etki eder. Ben böyle bir bulutun yok oluşunu çok net gördüm: En dik zirvenin çevresinde asılı duruyordu, akşam kızılığıyla aydınlanıyordu. Uçları yavaş yavaş çözüldü, birkaç küme sürüklendi ve yukarıya kaldırıldı; bunlar gözden kayboldu ve böylece bütün kütle zamanla yok oldu ve gözlerimin önünde, bir öreke gibi görünmez bir el tarafından tamamen kendiliğinden eğirildi.

Dostlar bu gezgin hava gözlemcisine ve onun bu tuhaf teorilerine gülümsediklerinde onlara birkaç başka gözlemlerle daha gülme fırsatı veriyorum, çünkü itiraf etmeliyim ki elli birinci enlemde katlandığım seyahatim aslında bütün o saçmalıklardan bir kaçış olduğu için, umudum kırk sekizinci enlemde tam bir ferahlamaydı. Ne var ki önceden bilmem gerektiği gibi, hayal kırıklığına uğradım. Çünkü yalnızca kutup yüksekliği değildi iklimi ve havayı yapan, tersine sıra dağlardı, özellikle de sabahtan akşama kadar ülkeleri bölenler. Bunlarda her zaman büyük değişimler oluyor ve bundan en çok çeken kuzeydeki ülkeler oluyor. Bunları yazmakta büyük Alp sıradağlarında bu hava, bütün kuzey için yaz boyu geçerli olmuş olmalı. Burada son aylar hep yağmur yağdı ve güneybatı ve güneydoğu, yağmuru tamamen kuzeye gönderdi. İtalya'dakilerin güzel, hatta fazla kurak bir havası olmalı.

Şimdi de iklim, yükseklik, nem gibi çeşitli şeylere bağımlı bitki dünyası üzerine birkaç söz! Burada da özel değişiklikler bulmadım, ama kazançlı çıktım. Elmalar ve armutlar Innsbuck önlerinde artık sıkça vadide dallarda asılı, buna karşılık şeftali ve üzümü Akdeniz ülkelerinden ya da daha ziyade Tirol'den

getirtiyorlar. Innsbruck civarında, harman adını verdikleri mısırı çok ekiyorlar. Brenner'den yukarı, ilk karaçamları gördüm; Schönberg'de ilk fıstık çamlarını. Arpçı kız bunu da sorar mıydı acaba?

Bitkiler konusunda henüz öğrenci olduğumu hissediyorum. Münih'e gelinceye kadar gerçekten yalnızca bildiğimiz şeyleri gördüğümü sanıyordum. Şüphesiz o acele gündüz ve gece yolculuğum böylesi ince gözlemlere müsait değildi. Gerçi şimdi yanımda botanikçi Linné'm var ve terminolojisini de belledim, ama analiz edecek zaman ve zemin nerede? Zaten bunlar, kendimi tanıdığım kadarıyla asla benim güçlü yanımla olmayacak. Bu nedenle gözümü genel manzaraya dikiyorum ve Walchensee'de ilk zambağı gördüğümde fark ettim ki, şimdiye kadar ilk olarak su kıyısında yeni bitkileri buldum.

Dikkatimi daha da çok çeken, dağ yüksekliğinin bitkiler üzerindeki muhtemel etkisiydi. Orada yalnız yeni bitkiler bulmadım, eskilerinin büyümesinin farklılığı da vardı; aşağı bölgelerde dallar ve sapsarlar daha güçlü ve daha kalın, gözler birbirine daha yakın, yapraklar daha genişken, yukarı çıktıkça dağlarda dallar ve sapsarlar narinleşiyor, tohumlar birbirinden uzaklaşıyor ve böylece daha büyük bir mesafe oluşuyor, yapraklar ince kılıç biçimi alıyordu. Bunu bir söğüt ağacında ve bir centiana'da fark ettim ve bunların farklı türler olmadığına kanaat getirdim. Walchensee'de de aşağılardakinden daha uzun ve daha ince kamışlar gördüm.

Şimdiye kadar katettiğim Kalker Alpleri'nin gri bir rengi ve güzel, tuhaf, düzensiz biçimleri var, kaya sanki hemen ufalana-cakmış gibi. Ama kabarmış yataklarda ortaya çıktığı için ve kaya bütünüyle farklı ufalandığı için yamaçlar ve zirve tuhaf görünüyor. Bu dağ türü Brenner Geçidi'nin yukarılarına kadar çıkıyor. Yukarıdaki göl bölgesinde onun bir değişimini buldum. Koyu yeşil ve koyu gri mika taşına, kuvarsla koyu çizgili, beyaz, yoğun bir kalker taşı yaslanmıştı ve çözülme sırasında son derece parçalanmış olsa da parlak ve büyük kütleler halindeydi. Bunun üzerinde yine, bana ilkinden daha zarıfmiş gibi gelen mika taşı buldum. Daha da yukarıda bir çeşit gnays ya da da-

ha ziyade gnaysa dönüşmüş bir granit çeşidi ortaya çıkıyor; tıpkı Elbogen bölgesindeki gibi. Burada yukarıda, evin karşısındaki kaya mika taşı. Dağdan inen sular yalnızca bu taşı ve gri kalınlıkları taşıyor.

Her şeyin yaslandığı granit damarları uzak olmamalı. Haritaya göre suların çepeçevre aktığı asıl büyük Brenner Geçidi'nin yanındayız.

İnsan türünün dış görünüşü hakkında yalnız şunları biliyorum: Halk cesur ve dosdoğru. Tipler hemen hemen aynı; kadınlarda iri kahve gözler, siyah kaşlar; buna karşılık erkeklerde sarışın ve kalın kaşlar. Bunlara gri kayalar arasında yeşil şapkalar neşeli bir hava veriyor. Bunları süs kurdelelerle süslenmiş ya da iğnelerle püsküllü geniş tafta eşarplar ileştirilmiş olarak taşıyorlar. Bir de, herkesin şapkasında bir kuş tüyü ya da çiçek var. Buna karşılık kadınlar, beyaz, pamuklu, pütürlü, çok geniş, sanki erkeklerin gece takkesi gibi başlıklarla çirkinleşiyorlar. Bu onlara yabancı havası veriyor, zira yurtdışında da kadınlar başı iyice örten yeşil erkek şapkaları takıyorlar.

Halkın tavus tüyüne, genel olarak her türlü renkli tüylere nasıl kıymet verdiğini görme fırsatım oldu. Bu dağlık bölgeye seyahat etmek isteyenler yanında böyle şeyler götürmeli. Gerekliğinde birine böyle bir tüy vermek, en makbul bahşiş yerine geçebilir.

Bu sayfaları ayırırken, toplarken ve dostlarıma şimdiye kadarki yaşantılarımdan şöyle bir genel izlenim verecek şekilde ve aynı zamanda kendime de şimdiye kadar yaşadıklarımın ve düşündüklerimin dökümünü yapacak şekilde düzenlerken, bazı kâğıt tomarlarına belli bir ürpermeyle baktım ve bunlar hakkında az ve öz bir itirafta bulunmam gerek: Bunlar benim yol arkadaşlarımsa da önümüzdeki günlere çok etkileri olmayacaktır!

Karlsbad'a gelirken, Göschen'in yayımlayacaklarını nihayet düzenlemek için bütün yazdıklarımı yanıma almıştım. Henüz basılmamış olanlar, çoktan beri becerikli sekreter Vogel tarafından güzelce temize çekilmiş halde duruyordu. Bu zeki adam becerikliliğiyle yardım etmek için bu kez de bana eşlik etti. Bu

sayede ilk dört cildi Herder'in o çok sadık yardımıyla yayıncıya gönderecek hale getirdim ve son dört cilt için de aynı şeyi yapmak niyetindeyim. Bunlar kısmen, yalnızca planlanmış çalışmalardan, hatta fragmanlardan oluşuyordu; benim o çok şeye başlayıp hevesim azalınca bırakmak gibi bir kötü alışkanlığım yüzünden yıllar, uğraşlar ve dağınıklıklarla artmıştı.

Şimdi bu şeylerin tümünü yanıma aldığım için, Karlsbadlı entelektüellerin isteklerine memnuniyetle uydum ve şimdiye kadar yabancı kaldıkları her şeyi onlara okudum. Çünkü insan, üzerinde keşke daha çok dursaydım dediği o tamamlanmamış şeylere her seferinde acıyor.

Yaş günü kutlamam başlıca şundan oluşuyordu: Bana başlayıp da ihmal edilmiş çalışmalar adına yazdıkları pek çok şiir armağan edildi; bu şiirlerin hepsinde kendine göre benim çalışma tarzımdan şikâyet ediliyordu. Bunlar arasında, "Kuşlar" adında bir şiir öne çıkıyordu ki, burada bu heyecanlı yaratıkların Treufreund'a gönderilmiş bir elçi heyeti, kendilerine söz verilen devleti artık kurması ve düzenlemesini ısrarla rica ediyordu. Diğer eserlerim hakkındaki yorumlar da hiç daha az zengin ve daha az zarif değildi; öyle ki birden gözümde canlandılar ve ben de dostlarıma ilk niyetlerimi ve tamamlanmış planlarımı zevkle anlattım. Bu, ısrarlı teşviklere ve isteklere yol açtı. Herder'in ise, bu kâğıtları bir kez daha yanıma almam, her şeyden önce de *Iphigenie*'ye hak ettiği özeni göstermem konusunda beni ikna çabalarını haklı çıkardı. Şimdiki haliyle o oyun, tamamlanmıştan ziyade bir tasarıdır ve bazen Jam-bus veznine kayan, bazen de hece veznine benzeyen şiirsel nazımla yazılmıştır. Eğer çok iyi okunup bazı sanatsal taktiklerle eksikleri saklanabilirse, şüphesiz etkisine büyük katkı yapılır. Herder bunu bana öylesine ısrarla benimsetti ve o seyahat planımı herkesten olduğu gibi ondan da gizlediğim için sandı ki, yalnızca bir dağ gezintisi yapacağım ve minerolojiye ve jeolojiye karşı hep alaylı ifadeler kullanarak sağır taşları döveceğime, becerimi bu işte kullanmamı söyledi. Ben bu iyi niyetli ısrarlara uyuyordum, ama dikkatimi o tarafa çevirmek şimdiye kadar mümkün olmadı. Şimdi *Iphigenie*'mi paketten çıkar-

nyorum ve o güzel, sıcak ülkeye giderken, yol arkadaşım olarak yanıma alıyorum. Gün çok uzun, düşünceye dalmak çok serbest ve çevrenin muazzam manzaraları şiiir duyusunu asla sıkıştırmıyor, o duyuyu hareket ve açık hava eşliğinde sadece daha da güçlü ortaya çıkarıyor.